

Parszewski, Kazimierz

100 lat Spółdzielczości Uczniowskiej w Polsce

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 14, 282-287

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dr Kazimierz Parszewski *

Ostrołęka

100 lat Spółdzielczości Uczniowskiej w Polsce.

“ ... Spółdzielczość jest ruchem o wielkiej i szczególnej roli społecznej. Spółdzielczość nadaje ludzką twarz ekonomii. My spółdzielcy, jeśli pragniemy lepszej przyszłości dla ludzkości, a pragniemy tego niewątpliwie, dając wiele dowodów, musimy stale myśleć o spółdzielczości, rozwijać ją i doskonalić, bowiem szczególnie obecnie stanowi wielką szansę dla świata. O przyszłości ludzkości stanowią też dzieci i młodzież, dlatego też muszą one wziąć w swoje ręce budowę lepszego świata. Szczególną rolę mają do spełnienia dzieci zrzeszone w spółdzielniach uczniowskich oraz nauczyciele - opiekunowie spółdzielni uczniowskich.

Spółdzielnie Uczniowskie mogą się rozwijać mając oparcie w starszych kolegach, członkach i pracownikach spółdzielni dorosłych.”

ROBERTO RODRIQUES

Prezydent Międzynarodowego Związku Spółdzielczego
(fragment tekstu pozdrowień przekazanych
dla najmłodszych polskich spółdzielców)

Spółdzielczość uczniowska jako ruch masowy rozwija się tylko w dwóch krajach: we Francji i w Polsce. Na łamach „Społem” pisała Jadwiga Dziubińska: „Organizując placówkę oświatową dla dorosłej młodzieży wiejskiej w Pszczelinie w 1900r. oparłam zagadnienie wychowawcze na idei spółdzielczej i samorządzie koleżeńskim. Oba te zagadnienia z dziedziny wychowawczej były nowe, jak nową była w ogóle sprawa wychowawcza dorosłej młodzieży wsi.” („Społem”, maj 1936r.).

W roku 2000 minęła 100 rocznica założenia pierwszej spółdzielni uczniowskiej w Polsce, którą zorganizowała wybitna działaczka oświatowa, członkini Towarzystwa Kooperatystów - Jadwiga Dziubińska. W październiku 1890 r. w Pszczelinie koło Warszawy, na kursach ogrodniczych, organizowanych przez Towarzystwo Pszczelarsko - Ogrodnicze, powstał z jej inicjatywy uczniowski sklepik i kasa wzajemnej pomocy. Po przeniesieniu się

* dr Kazimierz Parszewski - Wiceprezes OTN, nauczyciel akademicki Akademia Podlaska Studia Zaoczne Marketing i Zarządzanie, Uniwersytet Łódzki Kolegium Ekonomiczne na Wydziale Ekonomiczno - Socjologicznym w Ostrołęce - nauczyciel ZSZ nr 4 w Ostrołęce - opiekun SU “EKONOMIK”, która zdobyła Puchar MEN, I miejsce i dyplom dla najlepszej SU w kraju.

do Kruszyna koło Włocławka i objęcia kierownictwa szkoły gospodarczej dla dziewcząt wiejskich, Jadwiga Dziubińska założyła w niej Spółdzielnię Uczniowską, organizując całe życie szkoły i internatu na zasadach samorządności spółdzielczej.

Pierwsza spółdzielnia w szkole średniej ogólnokształcącej powstała w Warszawie w 1906r.

Warunki pracy w szkołach na ziemiach polskich pod zaborami nie pozwalały na szerszy rozwój spółdzielni uczniowskich. Do pierwszej wojny światowej działało zaledwie 8 spółdzielni. Były to organizacje prawdziwie pionierskie. Wśród wybitnych spółdzielców pedagogów, którzy zajmowali się propagowaniem spółdzielczości uczniowskiej w okresie zaborów, należy wymienić dr Marię Orseti, która publikowała wiele artykułów i informacji o spółdzielniach uczniowskich, apelując do nauczycieli o ich zakładanie, Franciszka Dąbrowskiego - głównego łącznika między władzami spółdzielni spożywców a związkami nauczycieli, a także Jana Woźnickiego, Bolesława Głuchowskiego i Aleksandra Potkowskiego - inspiratorów ruchu spółdzielczego wśród młodzieży szkolnej.

Po odzyskaniu niepodległości w 1918r. wielu nauczycieli w poszukiwaniu nowych metod wychowawczych organizowało spółdzielnie szkolne oparte na wzorcach spółdzielczości dorosłych. Korzystały one z pomocy organizacji spółdzielczych (głównie „Społem”, Związku Spółdzielni Rolniczych Zarobkowo - Gospodarczych oraz Związku Nauczycielstwa Polskiego). Wielu pedagogów życzliwie ustosunkowanych do tej formy pracy wychowawczej znajdowało się we władzach szkolnych. Dzięki temu przed wybuchem II wojny światowej działało już w Polsce 8 tysięcy spółdzielni uczniowskich (w około 30% szkół). Oprócz sklepików prowadziły one introligatorię, biblioteki i wypożyczalnię podręczników szkolnych.

W latach 1936 - 1939 „Społem” wydało dla spółdzielni uczniowskich czasopismo p.t. „Młody Spółdzielca”, powstałe z inicjatywy Karola Haubolda. Współpracowali z tym czasopismem tacy autorzy jak: Maria Dąbrowska, Janusz Korczak, Ewa Szelburg-Zarębina, Benedykt Hertz, Gustaw Morcinek, Edward Szymański, a także spółdzielcy: Zygmunt Chmielewski, Stanisław Thugutt i Tadeusz Jańczyk.

W okresie okupacji, mimo wysiłków Tajnej Organizacji Nauczycielskiej i niektórych działaczy spółdzielczych, nastąpiła likwidacja spółdzielni uczniowskich i tylko kilkanaście przetrwało okres niemieckiej przemocy. Po wyzwoleniu kraju, w 1946r. Ministerstwo Oświaty określiło podstawę prawną istnienia spółdzielni uczniowskich i od tego momentu datuje się ich rozwój. W 1949r. było już zarejestrowanych 14700 spółdzielni uczniow-

skich, które zrzeszały 1,5 miliona członków.

W latach 1949-1956 zahamowany został rozwój spółdzielczości uczniowskich. Uzyskały one znów sprzyjające do działania warunki w 1957 r. kiedy to władze szkolne uznały spółdzielnie uczniowskie za ważne ogniwo systemu oświaty. Zorganizowano określone formy opieki ze strony spółdzielni dorosłych, co pozwoliło owocnie rozwijać spółdzielczość w szkołach na wsi i w mieście.

Od 1957 roku liczba spółdzielni uczniowskich systematycznie wzrastała. Sprzyjał temu klimat władz oświatowych, jak też troska spółdzielni dorosłych patronujących spółdzielczości uczniowskiej.

Do lat dziewięćdziesiątych spółdzielczość uczniowska liczyła ponad 10 tysięcy spółdzielni uczniowskich, działających we wszystkich typach szkół. Były to prężne organizacje przynoszące szkole pożytek, a młodzieży nieocenione wartości wychowawcze.

Idee spółdzielcze były i są bliskie polskiemu nauczycielstwu, które ma swą piękną kartę w historii ruchu spółdzielczego.

Spółdzielczość uczniowska jest integralną częścią spółdzielczości dorosłych. Odgrywa ona w rozwoju dzieci i młodzieży znaczącą rolę w spółdzielczym wychowaniu.

Przez uczestnictwo w samorządowej organizacji, jaką jest Spółdzielnia Uczniowska młody człowiek ma nauczyć się demokracji jak również współodpowiedzialności.

Szkoła współczesna włączając się w proces odnowy życia społecznego winna przez spółdzielczość uczniowską oraz zmianę stylu pracy dydaktyczno - wychowawczej ułatwić młodemu pokoleniu start do odpowiedzialnej, obywatelskiej dorosłości.

Spółdzielnia Uczniowska uczy dobrego gospodarowania, szacunku dla uczciwie zarobionych pieniędzy, a nade wszystko pracy zespołowej i zbiorowej zaradności. Wartości wychowawcze Spółdzielni Uczniowskiej muszą decydować o całej jej działalności gospodarczej, stanowiąc pełną samorządność uczniów. Prawdziwa samorządność polega na samodzielny wykonaniu podjętych zadań. Ważna jest tu rola opiekuna spółdzielni uczniowskiej. Dobry opiekun spółdzielni uczniowskiej potrafi wyzwolić w uczniach twórczą inicjatywę i chęć autentycznego działania.

Spółdzielnia Uczniowska w sposób naturalny łączy szkołę z konkretnym życiem środowiska. Młodzi spółdzielcy wchodzi w rozmaite kontakty z dorosłymi, muszą załatwić „dorosłe sprawy” jak zakup towarów do sklepiku, transport itp. i w ten sposób uczą się samodzielności w rzeczywistych kontaktach i sytuacjach spółdzielczego działania.

Jeżeli zastanowimy się nad rolą i miejscem Spółdzielni Uczniowskiej w szkole w spółdzielniach dorosłych to można powiedzieć, że tą rolą i miejscem wyznacza wieloletnia, bardzo pozytywna ocena pracy spółdzielni uczniowskich, wieloletni ogromny społeczny wysiłek ich opiekunów, instruktorów i członków Wojewódzkich Komisji Spółdzielni Uczniowskich.

W Spółdzielni Uczniowskiej obowiązują te same struktury władzy i zasady działania jak w spółdzielczości dorosłych, opartych na przepisach znowelizowanego Prawa Spółdzielczego.

Nauczycielom jak również rodzicom powinno zależeć na tym, aby dzieci przygotowywały się do dorosłego życia ucząc się i nabierając praktycznego myślenia, kalkulowania i rozważnego podejmowania decyzji.

Pamiętajmy, że niekorzystne zmiany, jakie nastąpiły w polskiej spółdzielczości, dotknęły również spółdzielczość uczniowską. Dla jej ratowania powstała Fundacja, której patronuje Ministerstwo Edukacji Narodowej i Krajowa Rada Spółdzielcza. Zarząd Krajowej Rady Spółdzielczej powołał również Pełnomocnika do spraw Spółdzielni Uczniowskich, którym został znany i ceniony działacz spółdzielczy z Krakowa Michał Zaremba.

Według nieoficjalnych danych, działalność spółdzielczości uczniowskiej prowadzona jest w około 3 tysiącach szkół podstawowych i ponadpodstawowych w kraju. Najwięcej spółdzielni uczniowskich działa w takich województwach jak : śląskie, małopolskie, mazowieckie, warmińsko - mazurskie, świętokrzyskie.

Spółdzielczość Uczniowska poprzez Fundację Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej, podjęła szereg cennych inicjatyw i ciekawych form pracy.

Już po raz piąty zorganizowano w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych konkurs ekologiczny pod hasłem: „Zdrowa Przyroda - Zdrowa Żywność - Zdrowy Człowiek”. Konkurs ten cieszy się dużym zainteresowaniem ze strony władz administracyjnych, szkolnych jak również uczniów. Najlepiej konkurs ten przebiegał w województwach śląskim, małopolskim i mazowieckim. Na uwagę zasługuje, że z województwa mazowieckiego w skali ogólnopolskiej w kategorii szkół średnich - zwyciężyła młodzież z ZSZ nr 4 w Ostrołęce.

W roku szkolnym 1997/98 z inicjatywy Ministerstwa Edukacji Narodowej i Krajowej Rady Spółdzielczości dla wszystkich spółdzielni uczniowskich w kraju zorganizowano I konkurs na najlepiej pracującą spółdzielnię uczniowską o puchar Ministra Edukacji Narodowej i Krajowej Rady Spółdzielczej. W konkursie tym uczestniczyło 357 Spółdzielni Uczniowskich z kraju. Puchary Ministra Edukacji Narodowej i Krajowej Rady Spółdzielczości zdobyły:

- Szkoła Podstawowa w Zawadzie woj. podkarpackie oraz Zespół Szkół Łączności w Gliwicach województwo śląskie

W III edycji tego konkursu w roku szkolnym 1999/2000, w której uczestniczyło 388 Spółdzielni, w pionie szkół średnich zwyciężyły:

- I miejsce - Zespół Szkół Hotelarstwo - Turystycznych w Zakopanem
Zespół Szkół Zawodowych nr 4 w Ostrołęce
Liceum Ekonomiczne w Jarosławiu.

W pionie szkół podstawowych - Szkoła Podstawowa w Imielinie.

Działacze Fundacji Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej a wśród nich Przewodniczący Rady mgr Mieczysław Kozłowski jednocześnie Dyrektor Specjalnego Ośrodka Szkolno - Wychowawczego dla Dzieci Niewidomych i Słabowidzących w Krakowie, chętnie udostępniający bazę ośrodka dla inicjatyw Spółdzielczości Uczniowskiej a Michał Zaremba Prezes Zarządu i Stanisław Pietruszka Wiceprezes Zarządu są "duszą" działań i inspiracji spółdzielczych, wśród których na uwagę zasługują:

- organizacja konkursów rysunkowych dla dzieci,
- olimpiad o tematyce spółdzielczej z okazji 100-lecia Spółdzielczości Uczniowskiej, banków spółdzielczych czy też Olimpiada z okazji Kongresu Spółdzielczości "Wiem wszystko o polskiej spółdzielczości".

Ciekawymi formami organizowanymi przez spółdzielczość uczniowską oraz Fundację były również:

- corocznie organizowane kursy dla opiekunów SU, organizatorów turystyki i rekreacji w szkole,
- sejmiki samorządowe SU,
- obozy, kolonie, zielone szkoły
- pomoc dla dzieci domów dziecka, niepełnosprawnych, biednym itp.

Na uwagę zasługuje organizowane wspólnie z Fundacją Ochrony Zdrowia w Kopalni Soli w Wieliczce - sanatorium dziecięce dla dzieci chorych na przewody górnych dróg oddechowych, na które tylko w ostatnich latach skierowano 100 dzieci.

Za fakt o ogromnym wydarzeniu i potrzebie koordynacji działań niech posłuży idea, która wprowadziła w czyn wniosek I-go Ogólnopolskiego

Zgromadzenia Spółdzielczości Uczniowskiej z 23.10.1999r powołania Ogólnopolskiej Rady Spółdzielczości Uczniowskiej w skład której wchodzi:

1. Mieczysław Kozłowski - woj. małopolskie
2. Michał Zaremba - Pełnomocnik Zarządu KRS ds. SU
3. Mieczysława Piotrowska - woj. śląskie
4. Michał Trochiniuk - woj. warmińsko - mazurskie
5. Kazimierz Parszewski - woj. mazowieckie
6. Jan Cichosz - woj. świętokrzyskie
7. Jerzy Rybka - woj. podkarpackie
8. Jerzy Gąsiorek - przedstawiciel spółdzielczych środków masowego przekazu
9. Aleksander Skalimbierski - Przewodniczący Ogólnopolskiej Rady ds. SU
10. Hanna Cudowska - Szefowa Zespołu Samorządu i Edukacji KZRSS "Społem"
11. Józef Szajna - Prezes Zarządu GS "SCH" w Krośnie
12. Ewa Repsch - Główny Wizytator MEN.

Jak stwierdza w piśmie przesłanym na ręce Michała Zaremba, Dyrektor Departamentu Kształcenia i Wychowania z MEN z 14.12.1999r "...Ministerstwo Edukacji Narodowej z zadowoleniem przyjmuje informacje dotyczące różnorodnych form aktywności młodych ludzi, wspieramy ich zaangażowanie i działalność społeczną". Miłe to słowa. Ale pamiętajmy, że rolę i miejsce spółdzielni uczniowskiej w szkole wyznacza wieloletnia bardzo pozytywna ocena pracy Spółdzielni Uczniowskich, ogromny wysiłek ich opiekunów, instruktorów i członków wojewódzkich komisji. Jubileuszowy rok 2000 był dla Spółdzielczości Uczniowskiej rokiem jubileuszu 100 - lecia istnienia, a zarazem ożywienia działalności. Stąd doceniając znaczenie Spółdzielczości Uczniowskiej KZRSS „Społem” ogłosił konkurs dla spółdzielni uczniowskich pragnąc w ten sposób ożywić ich działalność w szkołach, a spółdzielnie spożywców zainteresować patronatem nad spółdzielczością uczniowską.

“Wyrażamy przekonanie - mówił w swym referacie z okazji 100 - lecia SU w Krakowie Przewodniczący Rady Fundacji SU mgr Mieczysław Kozłowski, że władze samorządowe, oświatowe i spółdzielcze w skuteczny sposób zainteresują się działalnością spółdzielni uczniowskich, tworząc właściwą atmosferę dla rozwoju Spółdzielni Uczniowskich w szkole, a będzie to pożyteczne dla wszystkich, a szczególnie dla Spółdzielni Uczniowskich”.